

Kadın Taraftarların Futbol Maçlarındaki Şiddete İlişkin Görüşleri: TFF Süper Ligi

Rabia ÖZCAN KAYACI

<https://orcid.org/0000-0002-4838-079X>

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İstanbul/Türkiye

DOI: 10.70007/yalovaspor.1516746

ORJINAL MAKALE

Özet

Futbol, zamanımızın en ilgi çekici sporlarından biri olarak kabul edilen, geniş izleyici kitlesi sayesinde önemli bir sosyolojik etki taşımaktadır. Üstelik olayların yaşandığı ve bu olaylarda şiddetin başrol oynadığı bir ortam haline gelmiştir. Bu araştırmada, Türkiye Futbol Süper Liginde olan futbol takımlarının kadın taraftarlarının futbolda şiddete ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada; betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma örneklemini ise Manisa ilinde yaşayan Türkiye Futbol Süper Liginde olan futbol takımlarının 264 kadın taraftardan oluşmuştur. Çalışmada “Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin Görüşleri Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma verileri online (çevrimiçi) yöntem kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 24 programı kullanılmıştır. Öncelikle normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi için Skewness Kurtosis ve Kolmogorov Simirnov analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle katılımcıların demografik bilgilerine göre ölçek puanlarını karşılaştırmak için parametrik analiz yöntemlerinden One Way Anova testi kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Futbol taraftarlığı, Kadın Taraftarlar, Şiddet

Female Fans' Views on Violence in Football Matches: TFF Super League

Abstract

Football has been considered one of the most engaging sports of our time, it has emerged from a major event thanks to its large audience. The incident took place and it became an environment in which these events played a leading role. In this research, the feature of examining the images of female fans of football teams in the Turkish Football Super League regarding violence in football. In the study; descriptive survey model was used. The scope of the research consists of 264 female fans of football teams in the Turkish Football Super League living in Manisa. "Fans' Opinions on the Source of Violence in Football Scale" was used in the study. Research data was obtained via online method. SPSS 24 program was used in the statistical analysis of the data obtained in the research. First of all, Skewness Kurtosis and Kolmogorov Simirnov analysis were used to determine whether it showed a normal distribution. As a result of the analysis, it was determined that it showed a normal distribution. For this reason, One Way Anova test, one of the parametric analysis methods, was used to change the scale scores according to demographic information.

Keywords: *Football fandom, Female Fans, Violence*

Giriş

Günümüzde, dünya genelinde tahmini 240 milyon insan futbol oynamakta ve 1,3 milyar kişi sporla yakından ilgilenmektedir. Futbol kulüpleri arasındaki rekabet, sadece sahadaki oyuncuları değil, taraftarları da etkilemekte ve bu rekabetler, taraftarlar arasındaki dostlukları pekiştirmektedir (Curtis, 2019). Çünkü futbol, sosyal kimliklerin etkileşimine katkı sağlayan bir ortam sunmaktadır (Öntürk, Karacabey ve Özbar, 2019; Talimciler, 2008).

Bugünün spor dünyasında, seyircilerin takımlarına karşı, gerçekleri görmekte isteksiz, diğer izleyicilere karşı saygısız, arkadaşlarına, hakemlere ve sporculara karşı ise saldırgan bir tutum sergiledikleri gözlenmektedir (Arslan ve Bingölbali, 1997). Oyuncuların ve seyircilerin olumsuz davranışları, sözlü şiddetleri, hakem kararları, spor yöneticilerinin çatışmacı açıklamaları, taraftar amigolarının kışkırtıcı davranışları ve medyanın proveke edici yayınları sporda saldırganlık ve şiddeti yükseltmektedir (Dunning, Murphy ve Williams, 2014). Özellikle futboldaki şiddet, hem spora katılımın hem de maçlara katılımın azalmasına neden olmaktadır (Üstünel ve Alkurt, 2015).

Futbolda taraftar desteği, medya etkisi gibi faktörler takım başarısına katkı sağlasa da (Onağ, Güzel ve Özbey, 2013) taraftar şiddetini harekete geçiren faktörler arasında spor medyası, taraftarlar, hakemler, kulüp yetkilileri ve futbolcular bulunmaktadır (Demirel, 2013). Alanyazında futbol seyircisi ve taraftarlarının şiddet eğilimlerini inceleyen araştırmalar (Bilir ve Sangün, 2014; Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2004; Kayaoğlu, 2004; Kuru ve Var, 2009; Türkmen, Yıldız ve Zekioğlu, 2013) mevcuttur. Ayan (2006) futbol taraftarlarında fanatizm ve şiddete olan yönelimin çoğunlukla başarı ya da başarısızlık, sevinç ya da hüznün üst seviyelere çıkması ile meydana geldiğini ifade etmiştir. İyi bir oyun seyirciyi coştururken, kötü bir oyun ise seyirciyi tahrik edip olaylara neden olabilmektedir. Esentaş, Güzel ve Vatansever (2019) yaptıkları çalışma sonucunda taraftarların %95'inin tribünde sözel şiddet kullandığını, %50'sinin stadyumda fiziksel şiddet gösterdiklerini bildirmiştir. Koçer (2012) ve Kuru ve Var (2009) taraftarların maçlarda öfkelerini ifade etmelerinde cinsiyetin önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Sporun çekiciliğini artırmada kadın seyircilerin katılımı önemli rol oynamaktadır (Ahmadi vd., 2020). Ülkemizde, Cumhuriyet sonrasında günümüze kadar kadınların spor etkinliklerine seyirci ve oyuncu olarak katılımı giderek artmıştır. Futbol hayranlığı kadınlar arasında giderek yaygınlaşsa da (Farrell vd., 2011) ulusal ve uluslararası maçlar sırasında hem saha içi hem de saha dışı şiddet olayları artmıştır (Gültekin ve Soyer, 2010; Hall vd., 2011; Madensen ve Eck, 2008). Literatürde yer alan bir çalışma, kadınların stadyumda maç izlememek için en büyük nedeninin maçlardaki şiddet olayları olduğunu

bildirmiştir (Çemrek, 2015). Eraslan (2023) ise kadın taraftarların stadyumda meydana gelebilecek şiddet olaylarının kontrol altına alınması konusunda endişeli olduklarını ifade etmiştir. Futbolda birden fazla paydaşın yer alması, futbolda şiddetin temel nedenlerinin belirlenmesinde farklı bakış açılarını önemli kılmaktadır. Futbolda taraftarların çok sayıda olması bu grubun fikirlerinin değerini ortaya koymaktadır. Futbol stadyumlarında çoğunlukla erkek izleyicilerin olması, kadınların seyrek ya da hiç katılmamalarına sebep olan faktörlere ilişkin araştırmaları artırmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada kadın taraftarların futbolda şiddet olaylarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye Futbol Süper Liginde olan futbol takımlarının kadın taraftarlarının futbolda şiddete ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışmada; betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2005) göre tarama modelleri, mevcut ya da geçmişte var olan durumları, oldukları haliyle açıklamayı amaçlayan araştırma yöntemleridir. Bu yöntem yoluyla, Türkiye Futbol Süper Liginde olan futbol takımlarının kadın taraftarların futbolda şiddete ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini kadın futbol taraftarları, örneklemini ise Manisa ilinde yaşayan Türkiye Futbol Süper Liginde olan futbol takımlarının 264 kadın taraftarı oluşturmaktadır. Araştırma grubu, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme, amaçsal örnekleme yöntemlerinden de tipik durum örnekleme ile belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler Google Form aracılığıyla online (çevrimiçi) yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Mevcut çalışmada, sosyo-demografik özellikler (yaş, meslek, eğitim düzeyi) ve taraftarlık kavramına yönelik sorular (destekledikleri takım, maç katılım sıklığı) yer almaktadır. Araştırmaya katılan taraftarların futbolda şiddete neden olan unsurlar hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesinde 'Taraftarların futbolda şiddetin kaynağına ilişkin görüşleri ölçeği' kullanılmıştır. Ölçek soruları, Servet Reyhan'ın "Türkiye Futbol Süper Liginde Şampiyon Olan Futbol Takımı Taraftarlarının ve Futbol Kamuoyunun Futbolda Şiddete İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" adlı çalışmasında geliştirdiği 25 sorudan oluşmaktadır.

Çalışmaya katılanlardan, her bir ifadeye katılma veya katılmama düzeylerini belirten 5'li likert tipi dereceleme kullanarak her bir ifadeyi derecelendirmeleri istenmiştir. Bu doğrultuda ölçme aracında yer alan 5 boyuttan birinci boyut 6 maddeden oluşmakta (spor medyasından kaynaklanan şiddet), ikinci boyut 5 maddeden oluşmakta (hakem kararlarından kaynaklanan şiddet), üçüncü boyut 4 maddeden oluşmakta (antrenör ve teknik direktörden kaynaklanan şiddet), dördüncü boyut 6 maddeden oluşmakta (tarafar ve amigolardan kaynaklanan şiddet) ve beşinci boyut 4 maddeden oluşmaktadır (sporcu davranışlarından kaynaklanan şiddet) (Reyhan, 2017).

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 24 programı kullanılarak öncelikle normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi için Skewness Kurtosis ve Kolmogorov Simirnov analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle katılımcıların demografik bilgilerine göre ölçek puanlarını karşılaştırmak için parametrik analiz yöntemlerinden One Way Anova testi kullanılmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılık çıkması durumunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Posthoc test uygulanmıştır.

Bulgular

Tablo 1

Araştırma grubuna ait tanımlayıcı bilgiler

	Değişkenler	f	%
Yaş Grupları	18-23	33	12,5
	24-29	21	7,9
	30-35	64	24,2
	36-40	51	19,2
	41+	95	36,2
Eğitim durumu	İlkokul	23	8,7
	Ortaokul	31	11,7
	Lise	108	40,8
	Üniversite	96	36,2
	Lisansüstü	6	2,3
Çalışma Durumu	İşsiz	132	50,2
	Devlet Memuru	27	10,2
	Özel Sektör	87	32,8
	Diğer	18	6,8
Destekledikleri Takım	Galatasaray	98	37,4
	Fenerbahçe	80	30,2
	Beşiktaş	43	16,2
	Trabzonspor	10	3,8
	Diğer	33	12,5

Tablo 1’ de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %12,5’i 18-23 yaş grubunda, %7,9’u 24-29 yaş grubunda, %24,2’si 30-35 yaş grubunda, %19,2’si 36-40 yaş grubunda, %36,2’ si ise 41 ve üstü yaş grubundadır. Katılımcıların büyük oranla lise (%40,8), üniversite (%36,2), ilkokul (8,7), ortaokul (11,7), lisansüstü mezunu (2,3) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunun işsiz (%50,2), özel sektör (%32,8), devlet memuru (10,2), diğer (6,8) olduğu görülmektedir. Desteklenen takıma bakıldığında ise %37,4’ü Galatasaray kulübü, %30,2’si Fenerbahçe Kulübü, %16,2’si Beşiktaş, %12,5’i diğer futbol kulübü taraftarları, %3,8’i ise Trabzonspor kulübü taraftarlarından oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2

Maç Katılım Sıklığına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımlar

	F	%
Her maça giderim	13	4,9
Sık sık giderim	19	7,2
Bazen giderim	56	21,1
Nadiren giderim	69	26,0
Hemen hemen hiçbir maça gitmem	107	40,8
Total	264	100,0

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılanların çoğunluğunun hemen hemen hiçbir maça gitmediği (%40,8) ve nadiren gidenlerin (%26,0) olduğu, bazen giderim % 21,1, sık sık giderim %7,2 ve en az oranla her maça gidenlerin (%4,9) olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Maçlara Katılım Sıklığının Karşılaştırılması

Yaş Grupları	Tanımlayıcı İstatistik	Maçlara katılım sıklıkları					Toplam
		Hemen hemen her maça giderim	Sık sık maça giderim	Bazen giderim	Nadiren giderim	Hemen hemen hiç gitmem	
18-23	f	2	4	8	10	9	33
	%	6,1%	12,1%	24,2%	30,3%	27,3%	100,0%
24-29	f	3	2	5	4	7	21
	%	14,3%	9,5%	23,8%	19,0%	33,3%	100,0%
30-35	f	3	5	15	16	25	64
	%	4,7%	7,8%	23,4%	25,0%	39,1%	100,0%
36-40	f	2	2	8	16	23	51
	%	3,9%	3,9%	15,7%	31,4%	45,1%	100,0%
41 ve üstü	f	3	6	20	23	43	95
	%	3,2%	6,3%	21,1%	24,2%	45,3%	100,0%

df = 4; p = ,109

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların yaş değişkenine göre maçlara katılım sıklıklarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05). 18-23 yaş grubu katılımcılarda en yüksek oran **nadiren giderim** yanıtıyken, diğer yaş gruplarındaki katılımcılarda en yüksek oran **hemen hemen hiç gitmem** yanıtıdır.

Tablo 4

Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Maçlara Katılım Sıklığının Karşılaştırılması

Eğitim Durumu	Tanımlayıcı İstatistik	Maçlara katılım sıklıkları					Toplam
		Hemen hemen her maça giderim	Sık sık maça giderim	Bazen giderim	Nadiren giderim	Hemen hemen hiç gitmem	
İlkokul	f	0	0	4	3	16	23
	%	0,0%	0,0%	17,4%	13,0%	69,6%	100,0%
Ortaokul	f	2	0	12	5	12	31
	%	6,5%	0,0%	38,7%	16,1%	38,7%	100,0%
Lise	f	4	10	24	28	42	108
	%	3,7%	9,3%	22,2%	25,9%	38,9%	100,0%
Üniversite	f	7	7	15	32	35	96
	%	7,3%	7,3%	15,6%	33,3%	36,5%	100,0%
Lisansüstü	f	0	2	1	1	2	6
	%	0,0%	33,3%	16,7%	16,7%	33,3%	100,0%

df = 4; p = ,097

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumuna göre maçlara katılım sıklıklarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). İlkokul grubu katılımcılarda yüksek oranla **hemen hemen hiç gitmem** yanıtı verilirken, ortaokul mezunları bazen giderim ve hemen hemen hiç gitmem yanıtı en yüksek puanı eşit oranla dağılmaktadır, lise mezunu katılımcılarda en yüksek oran hemen hemen hiç gitmem yanıtıdır. Üniversite mezunu katılımcılarda en yüksek oran hemen hemen hiç gitmem yanıtıyken, lisansüstü katılımcıların sık sık maça giderim yanıtı ile hemen hemen hiç gitmem yanıtı eşit oranla en yüksek puan alan iki yanıt olmuştur.

Tablo 5

Katılımcıların Mesleklerine Göre Maçlara Katılım Sıklığının Karşılaştırılması

Meslek	Tanımlayıcı İstatistik	Maçlara katılım sıklıkları					Toplam
		Hemen hemen her maça giderim	Sık sık maça giderim	Bazen giderim	Nadiren giderim	Hemen hemen hiç gitmem	
İşsiz	f	4	8	27	38	55	132
	%	3,0%	6,1%	20,5%	28,8%	41,7%	100,0%
Devlet memuru	f	3	2	3	5	14	27
	%	11,1%	7,4%	11,1%	18,5%	51,9%	100,0%
Özel sektör	f	5	9	19	24	30	87
	%	5,7%	10,3%	21,8%	27,6%	34,5%	100,0%
Diğer	f	1	0	7	2	8	18
	%	5,6%	0,0%	38,9%	11,1%	44,4%	100,0%

df = 3; p = ,476

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların mesleklerine göre maçlara katılım sıklıklarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Tüm meslek gruplarındaki katılımcılarda en yüksek oran **hemen hemen hiç gitmem** yanıtıdır.

Tablo 6

Katılımcıların Takımlarına Göre Maçlara Katılım Sıklığının Karşılaştırılması

Takımlar	Tanımlayıcı İstatistik	Maçlara katılım sıklıkları					Toplam
		Hemen hemen her maça giderim	Sık sık maça giderim	Bazen giderim	Nadiren giderim	Hemen hemen hiç gitmem	
Galatasaray	f	4	4	22	29	40	99
	%	4,0%	4,0%	22,2%	29,3%	40,4%	100,0%
Fenerbahçe	f	2	8	15	16	39	80
	%	2,5%	10,0%	18,8%	20,0%	48,8%	100,0%
Beşiktaş	f	3	5	6	13	16	43
	%	7,0%	11,6%	14,0%	30,2%	37,2%	100,0%
Trabzonspor	f	0	1	3	3	3	10
	%	0,0%	10,0%	30,0%	30,0%	30,0%	100,0%
Diğer	f	4	1	10	8	9	32
	%	12,5%	3,1%	31,3%	25,0%	28,1%	100,0%

df = 3; p = ,476

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların takımlarına göre maçlara katılım sıklıklarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş taraftarlarının tercihleri yüksek oranla hemen hemen hiç maça gitmem yanıtıyken, Trabzonspor taraftarlarının bazen giderim, nadiren giderim ve hemen hemen hiç gitmem yanıtları eşit oranla dağılmaktadır. Diğer takım taraftarlarında en yüksek oran bazen giderim yanıtıdır.

Tablo 7

Katılımcıların Demografik Verileri İle Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin Görüşleri Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Faktörler	Korelasyon	Korelasyon										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Yaş	r	1	-,349**	-,012	,006	-,171**	-,098	-,197**	-,075	-,115	-,189**	,146*
	p		,000	,843	,925	,005	,111	,001	,224	,061	,002	,017
2. Eğitim Durumu	r	-,349**	1	,224**	,028	,270**	,206**	,170**	,078	,110	,233**	-,124*
	p	,000		,000	,649	,000	,001	,006	,209	,075	,000	,045
3. Çalışma durumu	r	-,012	,224**	1	,007	,113	,152*	,140*	,107	,171**	,195**	-,086
	p	,843	,000		,916	,068	,013	,023	,082	,005	,001	,165
4. Hangi takım taraftarı	r	,006	,028	,007	1	-,003	-,080	-,128*	,005	-,046	-,081	-,128*
	p	,925	,649	,916		,955	,193	,037	,931	,454	,188	,038
5. Spor Medyası	r	-,171**	,270**	,113	-,003	1	,433**	,287**	,284**	,238**	,598**	-,124*
	p	,005	,000	,068	,955		,000	,000	,000	,000	,000	,044
6. Hakem Kararı	r	-,098	,206**	,152*	-,080	,433**	1	,466**	,338**	,342**	,730**	-,109
	p	,111	,001	,013	,193	,000		,000	,000	,000	,000	,078
7. Antrenör-Teknik direktör	r	-,197**	,170**	,140*	-,128*	,287**	,466**	1	,419**	,548**	,806**	,009
	p	,001	,006	,023	,037	,000	,000		,000	,000	,000	,886
8. Taraftar ve Amigolar	r	-,075	,078	,107	,005	,284**	,338**	,419**	1	,407**	,653**	-,024
	p	,224	,209	,082	,931	,000	,000	,000		,000	,000	,703
9. Sporcu Davranışı	r	-,115	,110	,171**	-,046	,238**	,342**	,548**	,407**	1	,739**	,004
	p	,061	,075	,005	,454	,000	,000	,000	,000		,000	,945
10. Şiddet Nedenleri Ort	r	-,189**	,233**	,195**	-,081	,598**	,730**	,806**	,653**	,739**	1	-,062
	p	,002	,000	,001	,188	,000	,000	,000	,000	,000		,317

11. Maç katılım sıklığı	r	,146*	-,124*	-,086	-,128*	-,124*	-,109	,009	-,024	,004	-,062	1
	p	,017	,045	,165	,038	,044	,078	,886	,703	,945	,317	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların yaş ile eğitim durumu, spor medyası, hakem kararı, antrenör, teknik direktör ve şiddet nedenleri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde, maç katılım sıklığı faktörlerinden aldıkları puanlar arasında ise pozitif yönde zayıf düzeyde doğrusal ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların eğitim durumu ile çalışma durumu, spor medyası, hakem kararı, antrenör ve teknik direktör, sporcu davranışı ve şiddet nedenleri ortalaması faktörleri arasında pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların çalışma durumu ile spor medyası, hakem kararı, antrenör ve teknik direktör, şiddet nedenleri ortalaması faktörleri arasında pozitif yönde zayıf düzeyde, maç katılım sıklığı faktöründen aldıkları puanlar arasında ise negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların tuttıkları takımlar ile antrenör ve teknik direktör ve maç katılım sıklığı faktöründen aldıkları puanlar arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların spor medyası alt boyutu ile hakem kararı, antrenör ve teknik direktör, taraftarlar ve amigolar, sporcu davranışı ve şiddet nedenleri ortalama puanı faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde orta düzeyde, maç katılım sıklığı faktöründen aldıkları puanlar arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların hakem kararı alt boyutu ile antrenör ve teknik direktör, taraftarlar ve amigolar, sporcu davranışı ve puanı faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde orta düzeyde, şiddet nedenleri ortalama faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların antrenör ve teknik direktör alt boyutu ile taraftarlar ve amigolar, sporcu davranışı puanı faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde orta düzeyde, şiddet nedenleri ortalama faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların taraftarlar ve amigolar alt boyutu ile sporcu davranışı, şiddet nedenleri faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Katılımcıların sporcu davranışı alt boyutu ile şiddet nedenleri faktöründen aldıkları puanlar arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Tablo 8

Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin One Way Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Yaş Grupları	n	X	Ss	Sd	F	p	Farklar
Spor Medyası	18-23	33	3,13	0,517	259	3,96	0,004*	1-3,1-4,1-5
	24-29	21	2,96	0,735				
	30-35	64	2,69	0,563				
	36-40	51	2,75	0,576				
	41+	95	2,76	0,550				
Hakem Kararı	18-23	33	3,25	0,677	259	1,26	0,285	-
	24-29	21	2,98	0,972				
	30-35	64	2,95	0,663				
	36-40	51	2,98	0,645				
	41+	95	2,96	0,680				
Antrenör/ teknik direktör	18-23	33	2,68	0,847	259	5,26	0,001*	1-3,1-5 2-3,2-5
	24-29	21	2,84	1,102				
	30-35	64	2,17	0,738				
	36-40	51	2,43	0,748				
	41+	95	2,18	0,805				
Taraftarlar ve Amigolar	18-23	33	2,74	0,454	259	1,43	0,222	-
	24-29	21	2,99	0,721				
	30-35	64	2,71	0,456				
	36-40	51	2,70	0,541				
	41+	95	2,69	0,540				
Sporcu Davranışı	18-23	33	2,41	0,762	259	1,35	0,250	-
	24-29	21	2,41	1,130				
	30-35	64	2,17	0,655				
	36-40	51	2,12	0,720				
	41+	95	2,16	0,692				

Tablo 8 incelendiğinde, taraftarların şiddetin kaynağı olarak, spor medyası, antrenör/teknik direktör faktörüne ilişkin ortalama puanların yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p < 0,05$), hakem kararı, taraftar ve amigolar, sporcu davranışı faktörlerine ilişkin ortalama puanların ise yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testi yapılmış ve buna göre spor medyası faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların 18-23 yaş grubundaki katılımcıların ortalamasının 24-29 yaş, 36-40 yaş ve 41 yaş üzeri grubundaki katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Antrenör / teknik direktör faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların 18-23 yaş grubundaki katılımcıların ortalamasının 30-35 yaş ve 41 yaş üzeri grubundaki katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından, 24-29 yaş grubundaki katılımcıların ortalamasının 30-35 yaş ve 41 ve üstü yaş grubundaki katılımcılardan yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 9

Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin One Way Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Eğitim Durumu	n	X	Ss	Sd	F	p	Farklar
Spor Medyası	İlkokul	23	2,73	0,592				
	Ortaokul	31	2,39	0,570				
	Lise	108	2,75	0,454	259	8,487	0,001*	2-3,2-4,2-5,3-4
	Üniversite	96	3,00	0,635				
	Lisansüstü	6	3,25	0,524				
Hakem Kararı	İlkokul	23	3,02	0,839				
	Ortaokul	31	2,58	0,656				
	Lise	108	2,91	0,559	259	6,452	0,001*	2-4,3-4
	Üniversite	96	3,23	0,750				
	Lisansüstü	6	3,16	0,465				
Antrenör/ teknik direktör	İlkokul	23	2,36	0,842				
	Ortaokul	31	2,02	0,739				
	Lise	108	2,19	0,791	259	4,467	0,001*	2-4,3-4
	Üniversite	96	2,59	0,858				
	Lisansüstü	6	2,58	0,846				
Taraftarlar ve Amigolar	İlkokul	23	2,73	0,457				
	Ortaokul	31	2,65	0,539				
	Lise	108	2,68	0,512	259	0,814	0,51	-
	Üniversite	96	2,79	0,562				
	Lisansüstü	6	2,91	0,534				
Sporcu Davranışı	İlkokul	23	2,27	0,804				
	Ortaokul	31	1,99	0,653				
	Lise	108	2,11	0,692	259	2,262	0,06	-
	Üniversite	96	2,36	0,795				
	Lisansüstü	6	2,37	0,607				

Tablo 9 incelendiğinde, taraftarların şiddet nedenleri alt boyutlarından spor medyası, hakem kararı ve antrenör/teknik direktör faktörüne ilişkin ortalama puanların eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p < 0,05$), taraftar ve amigolar, sporcu davranışı faktörlerine ilişkin ortalama puanların ise eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Farklılığın eğitim durumuna göre hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testi yapılmış ve buna göre spor medyası faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların lise mezunu katılımcıların, ortaokul mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından, üniversite mezunu katılımcıların ortalamasının ortaokul mezunu ve lise mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından ve lisansüstü mezunu katılımcıların ortalamasının ortaokul mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Hakem kararı faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde farklılıkların üniversite mezunu katılımcıların ortalamasının ortaokul ve lise mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Antrenör / teknik direktör faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların üniversite mezunu

katılımcıların ortalamasının ortaokul ve lise mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 10

Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin One Way Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Meslek grubu	n	X	Ss	Sd	F	p	Farklar
Spor Medyası	İşsiz	132	2,72	0,592	260	2,302	0,07	-
	Devlet Memuru	27	3,02	0,619				
	Özel sektör	87	2,86	0,558				
	Diğer	18	2,83	0,523				
Hakem Kararı	İşsiz	132	2,89	0,713	260	2,391	0,06	-
	Devlet Memuru	27	3,11	0,617				
	Özel sektör	87	3,13	0,703				
	Diğer	18	3,05	0,565				
Antrenör/ teknik direktör	İşsiz	132	2,20	0,793	260	3,298	0,02*	1-2
	Devlet Memuru	27	2,67	0,752				
	Özel sektör	87	2,46	0,939				
	Diğer	18	2,33	0,521				
Taraftarlar ve Amigolar	İşsiz	132	2,66	0,480	260	1,676	0,17	-
	Devlet Memuru	27	2,76	0,491				
	Özel sektör	87	2,82	0,616				
	Diğer	18	2,67	0,440				
Sporcu Davranışı	İşsiz	132	2,07	0,670	260	4,548	0,003*	1-3
	Devlet Memuru	27	2,28	0,478				
	Özel sektör	87	2,42	0,878				
	Diğer	18	2,06	0,628				

Tablo 10 incelendiğinde, taraftarların şiddet nedenleri alt boyutlarından antrenör/teknik direktör ve sporcu davranışı faktörüne ilişkin ortalama puanların meslek düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p < 0,05$), spor medyası, hakem kararı, taraftar ve amigolar faktörlerine ilişkin ortalama puanların ise meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Farklılığın mesleğe göre hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testi yapılmış ve buna göre antrenör ve teknik direktörler faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların devlet memuru katılımcıların ortalamasının, işsiz olan katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Sporcu davranışı faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların özel sektör çalışanları katılımcıların ortalamasının, işsiz olan katılımcıların ortalamasından yüksek olmasında kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 11

Katılımcıların Takımlara Göre Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin One Way Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Destekledikleri takım	N	X	Ss	Sd	F	p	Farklar
Spor Medyası	Galatasaray	99	2,80	,545	259	0,866	0,48	-
	Fenerbahçe	80	2,86	,619				
	Beşiktaş	43	2,71	,647				
	Trabzonspor	10	2,60	,712				
	Diğer	32	2,86	,470				
Hakem Kararı	Galatasaray	99	3,02	,703	259	0,648	0,62	-
	Fenerbahçe	80	3,07	,685				
	Beşiktaş	43	2,94	,810				
	Trabzonspor	10	2,92	,635				
	Diğer	32	2,86	,571				
Antrenör/ teknik direktör	Galatasaray	99	2,36	,730	259	1,816	0,12	-
	Fenerbahçe	80	2,49	,913				
	Beşiktaş	43	2,30	,963				
	Trabzonspor	10	2,12	,669				
	Diğer	32	2,05	,769				
Taraftarlar ve Amigolar	Galatasaray	99	2,70	,472	259	0,202	0,93	-
	Fenerbahçe	80	2,75	,497				
	Beşiktaş	43	2,72	,687				
	Trabzonspor	10	2,83	,652				
	Diğer	32	2,70	,527				
Sporcu Davranışı	Galatasaray	99	2,24	,702	259	0,321	0,86	-
	Fenerbahçe	80	2,24	,769				
	Beşiktaş	43	2,11	,878				
	Trabzonspor	10	2,17	,677				
	Diğer	32	2,16	,643				

Tablo 11 incelendiğinde, taraftarların şiddet nedenleri alt boyutlarından antrenör/teknik direktör, sporcu davranışı, spor medyası, hakem kararı, taraftar ve amigolar faktörlerine ilişkin ortalama puanların takım değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 12

Katılımcıların Maçlara Katılım Sıklıklarına Göre Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin One Way Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Maç katılım sıklığı	n	X	Ss	Sd	F	p	Farklar
Spor Medyası	Her maç	13	2,96	,943	259	1,080	0,36	-
	Sık sık	19	2,95	,623				
	Bazen	56	2,85	,489				
	Nadiren	69	2,82	,570				
	Hemen hemen hiç	107	2,73	,576				
Hakem Kararı	Her maç	13	3,03	,928	259	1,470	0,21	-
	Sık sık	19	3,15	,501				
	Bazen	56	3,05	,680				
	Nadiren	69	3,10	,706				
	Hemen	107	2,88	,693				

		hemen hiç						
Antrenör/ teknik direktör	Her maç	13	2,71	1,345	259	1,635	0,16	-
	Sık sık	19	2,17	,546				
	Bazen	56	2,18	,811				
	Nadiren	69	2,44	,822				
	Hemen	107	2,35	,816				
		hemen hiç						
Taraftarlar ve Amigolar	Her maç	13	2,98	,977	259	1,264	0,28	-
	Sık sık	19	2,76	,575				
	Bazen	56	2,63	,460				
	Nadiren	69	2,72	,545				
	Hemen	107	2,75	,467				
		hemen hiç						
Sporcu Davranışı	Her maç	13	2,59	1,438	259	1,730	0,14	-
	Sık sık	19	2,18	,628				
	Bazen	56	2,07	,714				
	Nadiren	69	2,14	,728				
	Hemen	107	2,28	,654				
		hemen hiç						

Tablo 12 incelendiğinde, taraftarların şiddet nedenleri alt boyutlarından antrenör/teknik direktör, sporcu davranışı, spor medyası, hakem kararı, taraftar ve amigolar faktörlerine ilişkin ortalama puanların maçlara katılım sıklığına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tartışma ve Sonuç

Futbol kaynaklı şiddet, nesiller boyu uzanan toplumsal bir olgu olarak varlığını devam ettirmektedir (Spaaij, 2008). Dünyanın herhangi bir yerinde futbolla ilgili şiddet olaylarının yaşanmadığı bir toplum veya futbol sezonu bulmak çok zordur. Bugünlerde şiddet, özellikle futbolda, neredeyse her yerdedir (Kıraç, 2006). Geçmiş yıllarda fanatikler ve holiganlar tarafından yönlendirilen saldırgan davranışlar yaygındı, ancak şimdilerde genel taraftar arasında da şiddet eğilimi olduğu görülmektedir (Bilir ve Sangün, 2014). Toplumda sporda şiddetle ilgili değerlendirmeler yapılırken, toplumsal özellikler ve koşulların dikkate alınması değer taşımaktadır. Bu nedenle toplumlar arasında spora bağlı şiddete ilişkin tutum ve görüşler değişiklik gösterebilmektedir. Üstelik aynı toplumda farklı kesimler arasında farklı tutum ve davranışlarla da karşılaşılabilir. Cinsiyet, yaş, meslek, eğitim, medeni durum, tuttuğu spor takımı gibi çeşitli faktörler bireylerin sporda şiddete yönelik tutum ve davranışlarını etkileyebilmektedir (Özdemir ve Mercan, 2006). Literatürde cinsiyet dağılımına bakıldığında kadın taraftar sayısının erkeklere göre azınlıkta kaldığı görülmektedir. Medyada ve stadyumlarda görülen olaylarda girişimlerin sürekli olarak erkekler tarafından yürütüldüğü bilinmektedir (Bahadır, 2006; Türksoy, 2003).

Araştırmaya katılanların maç katılım sıklığına baktığımızda, kadın taraftarlardan düşük katılım gösterenlerin çoğunlukta olduğu ve düzenli katılım gösterenlerin azınlıkta olduğu görülmektedir. Kadın taraftarların stadyumda maç izlememe nedenleri ile ilgili bir araştırmada en önemli faktörün şiddet içeren olaylardan korktukları ve akabinde erkek taraftarların stadyumdaki davranışlarından rahatsızlık duyması ve hoş olmayan tezahüratlardan kaynaklanan rahatsızlıklar yer almaktadır (Çemrek, 2015). Reyhan (2017) ise kadınların futbol maçına seyrek katılmalarının nedenini futbola daha az ilgilerinin olmasıyla açıklamıştır. Literatürde yer alan bu bilgiler ile yapılan bu araştırmada elde edilen katılımcı görüşlerinin benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş değişkenine göre futbolda şiddetin kaynağını ağırlıklı olarak spor medyası, antrenör/teknik direktör olarak görülmektedir. Buradan yola çıkarak çeşitli yaş gruplarındaki taraftarlara göre bu faktörlerle ilgili algıların değişebileceği ifade edilebilir. Literatürde taraftara göre şiddetin; medyadan kaynaklandığını ileri süren araştırmalar yer almaktadır (Acet, 2005; Alver, 2008; Bahadır, 2006; Biçici, 2013; Carnibella vd., 1996). Yaş değişkenine göre futbolda şiddetin kaynağının; hakem kararı, taraftar ve amigolar, sporcu davranışı faktörlerinde anlamlı düzeyde fark olmadığı saptanmıştır. Literatürde ise taraftara göre şiddetin; hakemler, seyirciler, yöneticiler ve güvenlik güçleri gibi faktörlerden kaynaklandığı ortaya konulmuştur (Arıkan, 2007; Biçici, 2013; Koçer, 2012; Kuru ve Var, 2009; Özen vd., 2013; Taştan, 2009; Türkmen vd., 2013; Türksoy, 2003). Araştırmamızın sonuçları bu açıdan literatürdeki diğer çalışmalarla farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni, diğer araştırmaların araştırma gruplarının erkek katılımcılar, öğrenci grupları ve 18-24 yaş grubuyla çalışmış olmaları ve örneklem sayısının fazla olması gösterilebilir (Koçer, 2012; Kuru ve Var, 2009; Özen vd., 2013; Taştan, 2009).

Mevcut araştırmada kadın taraftarlar eğitim düzeylerine göre şiddet nedenlerini; spor medyası, hakem kararı ve antrenör/teknik direktör olarak görmekteirler. Eğitim düzeylerine göre, lisansüstü, üniversite ve lise eğitim düzeyine sahip katılımcıların değerleri diğer eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Literatürde yer alan araştırmalar bu sonucu desteklemektedir. Kurtiç (2006) seyirci taşkınlıklarının nedenini; seyircilerin eğitim seviyeleriyle bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Acet, şiddete karşı alınabilecek önlemler arasında en çok onaylanan seçeneğin “Seyircilerin eğitimlerinin yükseltilmesi” şeklinde bulmuş ve katılımcılar, şiddet olaylarının ana nedeninin seyircilerin yetersiz eğitimden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Hasırcı’ya (2012) göre, taraftarların düşük eğitim seviyesine sahip olmaları taraftar şiddetinin karmaşık duruma gelmesine bunun önüne geçebilmek için

de taraftarların eğitim seviyelerinin yükseltilmesinin önemini vurgulamıştır. Hakem kararı faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde farklılıkların üniversite mezunu katılımcıların ortalamasının ortaokul ve lise mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Literatürdeki çalışmalarda araştırmamızı destekler niteliktedir. Koyuncuoğlu vd., (2014) hakemlerin ve rakip taraftarların olumsuz davranışlarının şiddeti ilerlettiklerinin altını çizmiştir. Çağlayan'ın araştırmasına göre seyircilerin müsabaka esnasında saldırganlığa yönelmelerindeki en önemli faktör olarak %36.8 oranıyla hakemin yanlış tutum ve davranışları bulunmuştur. Bahadır (2006) araştırmasında taraftarların müsabakalarda saldırganlığa yönelmelerindeki en önemli faktörün hakemin yanlış tutum ve davranışları ve rakip seyircinin olumsuz davranışları olduğu sonucuna varmıştır. Antrenör / teknik direktör faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların üniversite mezunu katılımcıların ortalamasının ortaokul ve lise mezunu katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Reyhan yapmış olduğu araştırmada, üniversite mezunu katılımcıların ortalamasının diğer eğitim seviyelerine göre daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmamızla bu yönden farklılık göstermektedir. Bunun nedeninin araştırmamızdan farklı olarak, araştırmada erkek, 18-23 yaş grubu, üniversite mezunu katılımcıların daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Reyhan, 2017).

Araştırmaya katılan kadın taraftarların meslek grubu değişkenine göre şiddetin kaynağı olarak, antrenör/teknik direktör ve sporcu davranışı alt boyutlarını görmektedirler. Antrenör/teknik direktör ortalama puanların meslek düzeyine göre farklılığın nedeni, devlet memuru katılımcıların ortalamasının, işsiz olan katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Sporcu davranışı faktörüne ilişkin farklılıklar incelendiğinde, farklılıkların özel sektör çalışanları katılımcıların ortalamasının, işsiz olan katılımcıların ortalamasından yüksek olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Araştırma sonuçları ve literatüre göre futbol taraftarlarının şiddet algılarının meslek gruplarına göre değişebileceği sonucuna varabiliriz. Arıkan (2007) yaptığı araştırmada, şiddetin kaynağı olarak, medya, kulüp yöneticileri, amigolar, taraftar dernekleri, hakemler ve seyirciler gibi faktörlere bağlamıştır. Farklılığın, katılımcıların meslek grubundaki farklılıktan olduğu düşünülmektedir.

Takım değişkenine göre katılımcıların futbolda şiddetin kaynağı ile ilgili yapılan analizde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olmadığı belirlenmiştir. Araştırmamıza göre futbol taraftarlarının şiddet kaynaklarına ilişkin algılarının takım tercihinden büyük ölçüde etkilenmediği sonucuna varabiliriz. Reyhan (2017) yapmış olduğu araştırmada, alt faktörlerin

tümünde anlamlı farklılık tespit etmiştir. Farklılığın, örneklem sayısının fazla olması, eğitim durumu, yaş, cinsiyet ve meslek grubu açısından değişiklik göstermesi nedeniyle olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan taraftarların maçlara katılım sıklığına göre futbolda şiddetin kaynağına ilişkin herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir.

Futbol maçlarında sıklıkla ortaya çıkan şiddet ve çatışmalar, sporun temel değerleri olan sevgi, saygı, paylaşma, dayanışma kardeşlik, dostluk gibi değerleri tehlikeye atmakta ve toplumsal güvenliği olumsuz etkilemektedir (Üstünel ve Alkurt, 2015). Taraftarların şiddete karşı tutumlarını anlamak, etkili önleyici tedbirlerin tasarlanması açısından çok önemlidir. Sporda şiddeti önlemek için birçok yasal değişiklik yapılmaktadır ancak alınan güvenlik önlemlerinin futbol sahalarındaki saldırganlık ve şiddet olaylarını engelleyemediği gözlemlenmektedir. Mevcut yasaları değiştirmek yerine, sistematik olarak uygulanması yoluyla futbolda şiddet azaltılabilir. Bunun yanında literatürde sporda şiddete yönelik araştırmalara bakıldığında genellikle erkek katılımcılar üzerinde yapıldığı görülmektedir. Kadınların serbest zaman etkinliklerine katılımlarında çeşitli kısıtlayıcılar ile karşılaştıkları bilinmekte ve bu katılım engellerini göz önüne alarak yaşam kalitelerini artırmaları yönünde (Abay, Deveci ve Gürbüz, 2021), sosyal uyum sürecinde hatta rekreatif faaliyetlere katılım ile bireylerin iyileşme süreçlerinde (Esentaş, Güzel, Vatansever, 2019) kadınların ilgisini arttırmak ve futbolun içinde daha fazla yer alabilmesi için kampanyalar ve reklamlar hazırlanmalıdır. Kadınların fiziksel aktivitelere katılması, stadyumlarda maç izlemek gibi sosyal ortamlarda bulunması, toplumsal cinsiyet algılarının değişmesine katkı sağlayarak futbolda şiddetin önüne geçebilmek adına olumlu bir adım olabileceği düşünülmektedir. Araştırmamızda kadın katılımcıların maçlara katılım sıklığı hemen hemen hiç olarak cevaplandıkları görülmektedir. Spor faaliyetlerine kadınların yalnızca sporcu olarak değil, seyirci olarak da maçlara katılması için güvenli bir ortam sağlamak, daha fazla kadının stadyumlara gelmesini teşvik etmek, maçlar sırasında ortaya çıkan şiddeti ortadan kaldırmak açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Abay, E., Deveci, M. E., ve Gürbüz, P. G. (2021). Bir Pencere Aralamak; Kadınların Serbest Zaman Etkinliklerine Katılımları ve Kısıtlayıcıları. *FOCUSS Spor Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-16.
- Acet, M. (2005). *Sporla saldırganlık ve şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ahmadi, F., Boroumand, M. R., ve Ramezaninejad, R. (2020). An investigation of factors influencing women spectators' presence in football stadiums. *Sport Physiology & Management Investigations*, 12(1), 121-135.
- Alver, F. (2008). Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 223-248.
- Arıkan, Y., ve Çelik, O. (2007). Futbolda şiddet ve polis. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9(1-4), 109-132. ISO 690
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209.
- Bahadır, Z. (2006). *Futbol seyircisinin sosyo-ekonomik kültürel yapısının şiddet eylemine etkisi (Konyaspor Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bıçıcı, R. (2013). Aynı bedendeki farklı karakterler "spor ve şiddet". Eyigün, S., Oral, B., Günay, R., Başaran, S., Yıldız, H., & Efe, R. (Ed.). Tüm yönleriyle sporda şiddet (ss. 81-90). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi
- Bilir, P., ve Sangün, L. (2014). Adana Demirspor ve Adanaspor futbol taraftarlarının şiddet eğilimleri. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 56-65.
- Carnibella G, Anne F, Kate F, Joe M, James M, Peter M (1996). *Football Violence In Europe*. Social Issues Research Centre, 27-29.
- Çağlayan, H. S., Çetin, M. Ç., ve Şirin, E. F. (2005). Futbol seyircisinin sosyo-ekonomik-kültürel yapısının şiddet eğilimindeki rolü. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), 15-24.
- Çağlayan, H. S., ve Fişekçioğlu, İ. B. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 127-142.
- Çemrek, F. (2015). Bayan taraftarların stadyumlarda futbol maçı seyretmemelerine neden olan etmenlerin araştırılması. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(10), 317-334
- Demirel, G. (2013). *Emniyet mensuplarına göre futbol seyircisini saldırganlık ve şiddete yönlendiren futbol etkenlerinin araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Dunning, E., Murphy, P. J., Williams, J. (2014). The roots of football hooliganism (RLE sports studies): An historical and sociological study. London: Routledge.
- Eraslan, A. (2023). Spectators' perceptions regarding the security measures taken in soccer stadiums. *Journal of ROL Sport Sciences*, 4(1), 66-82.
- Esentaş, M., Güven, R., ve Güzel, P. (2020). Kadın mülteciler sosyal uyumu rekreasyonla aşıyor. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 35-43.
- Esentaş, M., Güzel, P., ve Vatansever, B. (2019). Şiddet" Siz" Taraftar Ol. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 355-363
- Farrell, A., Fink, J. S., ve Fields, S. (2011). Women's sport spectatorship: An exploration of men's influence. *Journal of Sport Management*, 25(3), 190-201.

- Gültekin, H., ve Soyer, F. (2010). Examining police practices, as part of the regulations, oriented towards preventing violence in Turkish football. *Journal of Human Sciences*, 7(1), 1219-1243.
- Güzel, P., Onağ, Z. G., ve Özbey, S. (2013). Futbol antrenörlerinin görüşlerine göre, takım başarısını etkileyen faktörler: Nitel bir araştırma. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(2), 125-145.
- Hall, S., Cooper, W. E., Marciani, L., ve McGee, J. M. (2011). *Security management for sports and special events: An interagency approach to creating safe facilities*. Human kinetics.
- Hasırcı, S. (2012). Futbolda şiddet ve çözüm yolları. Tam Saha, Mayıs. Erişim adresi: <http://www.tff.org/default.aspx>. Adresinden 20 Nisan tarihinde alınmıştır.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 15. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayaoğlu Gürel, A. (2004). Futbolda Seyirci Şiddeti: Sosyal Psikolojinin Katkıları ve Sınırlılıkları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 79-101.
- Kılıçgil, E. (2003). Futbol Taraftarlarının Şiddet İle İlgili Tepkilerinin Psiko-Sosyal Boyutları. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 21-29.
- Kıraç, E. (2006) "Futbol Holiganizmi Sebepleri ve Çıkış Yolları", Akademik Görüş.
- Koçer, M. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111-135.
- Koyuncuoğlu, K., Göktepe, Z., ve Demir, E. (2014). Effects of the socio-economic-cultural structure of football spectators on the tendency towards violence (Manisaspor case). *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(2), 41-49.
- Kurtiç N. (2006). *Futbol Seyircisini Saldırganlığa İten Psiko-sosyal Nedenler* (Sakarya İl Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kuru, E., ve Var, L. (2009). Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma Kırşehir İli Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 141-153.
- Madensen, T., ve Eck, J. E. (2008). *Spectator violence in stadiums*.
- Öntürk, Y., Karacabey, K., ve Özbar, N. (2019). Günümüzde spor denilince ilk akla neden futbol gelir? sorusu üzerine bir araştırma. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 1-12.
- Özdemir C, Mercan R. (2006). *Spor ve şiddet: Adnan Menderes Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri üzerine sosyolojik bir çalışma*. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla; 936-938.
- Özen, Ü., Eygü, H., ve Kabakuş, A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Saldırganlık ve Şiddet Algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 4(7), 323-342.
- Pulur, A. (2001). *Sporda şiddet ve saldırganlık*. *Türkiye Üniversite Sporları Dergisi*, 1, 18-19.
- Reyhan, S. (2017). *Türkiye futbol süper liginde şampiyon olan futbol takımı taraftarlarının ve futbol kamuoyunun futbolda şiddete ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Spaaij, R. (2008). Men like us, boys like them: Violence, masculinity, and collective identity in football hooliganism. *Journal of Sport and Social Issues*, 32(4), 369-392.
- Talimciler, A. (2008). Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26,89-114.

- Taştan, Ş. (2009). *Futbol taraftarlığı ve şiddet olgusu farklı taraftar gruplarında şiddet eğilimleri üzerine karşılaştırılmalı sosyolojik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Türkmen, M., Yıldız, K., ve Zekiöglü, A. (2013). Sosyolojik Açıdan Sporda Şiddet ve Çirkin Tezahüratın Nedenlerinin Araştırılması: Manisaspor Taraftarları Örneği. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri*, 8(2), 15-34.
- Türksoy, A. (2003). Üç büyük kulüp futbol taraftarının sosyal kimlikleri ve şiddete bakış açıları. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3.
- Üstünel, R., Alkurt, Z. (2015). Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için 6222 Sayılı yasanın getirdiği yeni bir uygulama: Elektronik bilet ve yaşanan sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 25(2), 141-175